

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ שנת העשרים ושבע

27

אמר (תשכ"ח)

כ"ג ט"ו - כ"ג

עמר התנופה

א. י' כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וקצרתם את קצירה

והבאתם את עמר ראשית קצירכם אל הכהן

י"א והניף את העמר לפני ה'...

האלישיך

לפי שאין דבר מחולל ומרים לב האדם (=סרבה בו חולין וגאווה) ומחטיאם כשפע רב טוב, כטאמר הכתוב (האזינו דב' ל"ב): "וישמן ישורון ויבעט". והן כל זה יפעל בלתי הביט אל האלוקים אשר נתנו (= הגורם לבעיטה היא שכחת האלוקים אשר נתן את השפע), כי ישכחוהו ויאמרו כחם ועוצם ידם עשה להם את החיל ההוא. כי כפיות טובה תסירם מן הדרך הטובה ומלכת אחרי ה' עד אבדם מהר.

על כן אבינו שבשמים כאב את בן ירצה אהבנו ומלמדנו מוסר השכל, כי מעת החל חרמש בקמת השעורים, - שהיא ראשית כל תבואת הארץ, - טרם רום לבבנו כראותנו רוב תבואות בבית ובשדה, כי ימלאו הגרנות בר ואסמין שובע, בא האלוקים לפקוח עינים עורות וללמדם דעת, כי לה' הארץ ומלוואה, פירות ופירי פירות, כי כח האדם אין, כי הכל הבל.

וכן זאת יעשו בלתי רום לבבם, כי טרם בא אל פיהם שום הנאה מתבובת השדה וטרם יטעמו מאומה מלחם וקלי, יביאו מראשית קציר כל עם ישראל עומר ראשית קצירם אל הכהן באמור אליו יתברך: "הננו מכירים כי מסך הארץ וכל אשר בה, ומידך נתנו לך מראשית כל, טרם נאכל סכל, להורות כי מסך הכל ואין אנו עזי פנים להיות כפויי טובה".

וזה מאמרו "כי תבואו אל הארץ" אשר לא תצטרכו לקחתה בכח זרעכם, רק כבאים אל הנחלה. אל יעלה על רוחכם להרהר ולומר: 'לנו נתנה הארץ לטורשה מאבותינו ולנו היא ולבנינו לעולם ואשר נאכל טובה ופריה, יגיע כפנו נאכל, כי נעבוד את האדמה בחריש ובקציר ובכל עבודה בשדה, עד בא תבואתה, כי לא ישקוט מאתנו איש מסלאכתו, אחד הזורע, ואחד הנוטע, ואחד המבריך, ואחד המרכיב. ואחד הזורה והבורר, ובזעת אפנו נאכל מלחם הארץ...' על כן קידם ה' ית' לאמר:

הביטו וראו כי אחרי בואכם אל הארץ אינה ירושה כבר לכם שאין לה הפסק, ולא כמתנה הניתנת ליורש שהיה לו כירושה, שאין לה הפסק, - כי אם "אשר אני נותן" לשון הורה ולא בגמר המתנה בהחלט פעם אחת, כי אם שבכל עת אשר תסורו מאחרי אעבירנה לזולתכם. וגם לא יעלה על דעתכם כי "קצירכם" אתם קוצרים, כי אם "וקצרתם את קצירה" של הארץ, כי ברכה היא ומברכתה תבורכו... "והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן" בל תהיו כפויי טובה, ושםא תאמרו: "...מה אתן לפני הכהן ועבד אדוני הוא זה כסוני, ואני שבשמים לא יקח ממני מאומה ולא יצטרך אלי, חלילה! ואין יבחן ותגלה ותראה, כי לה' אני מחזיק טובה?" לזה אמר: "והניף את העומר", כי יניפנו הכהן למעלה ולמטה ולא רבעה רוחות העולם, לרמוז כי כללות העולם ולמעלה ולמטה שלו ית' ואליו יובא העומר הלז ולא לכהן.

1. מהו טעם מצות אסור חוש לדעתו?
2. מהו טעם התנופה לדעתו?
3. מהו טעם לשון הכתוב "אני נותן" בלשון הוה?
4. מהו טעם חלופי הכנוי "קצירחם" - "קצירח" בפסוקנו?

ב. י"א והניף את העמר לפני ה' מסחרת השבת יניפנו הכהן.

רש"י ד"ה מסחרת השבת:

מסחרת יום טוב הראשון של פסח, שאם אתה אומר שבת בראשית* אי אתה יודע איזהו.

(* כל שבת נקראת שבת בראשית על שם ששבת בו ה' במעשה בראשית).

ראב"ע ד"ה מסחרת השבת

אסרו חז"ל: מסחרת יו"ט, והמכחישים אמרו, שהוא כששעור. והמאמינים הביאו ראיות משנת השמיטה והיובל והצום הגדול ויום תרועה שכתוב בו "שבתון". וכן "שבתון" נאמר בראשון של סוכות ובשמיני. ואמרו כי "שבע שבתות" (להלן פסוק ט"ו) - שבעות. וכטוהו (מלכים ב' י"א ט') "באי השבת עם יוצאי השבת". והם שנים פירושים בפסוק אחד, והנה (שופטים י' ד') "שלושית פייריים", וראייתם - "תמימים".

1. הסבר מהי הראיה המובאת ברש"י נגד דעת הקראים (= המכחישים בדברי הראב"ע)?
 2. מהי הראיה המובאת בראב"ע משנת השמיטה והיובל ויום הכפורים ויום ראשון ואחרון של סוכות?
 3. x כיצד יש לפרש - לפי דברי ראב"ע את מל' ב' י"א ט'?
 4. לפי ר' דוד הופמן ראייה שפרוש זה (של הראב"ע) לפסוק הנ"ל ממליכים ב' הוא הנכון - מדברי הימים א' כ"ז א' הסבר כיצד מוכיח הפסוק ההוא על פסוקנו (מל' ב' י"א ט')?
 5. xx פרש את דברי ראב"ע המסומנים בקו.
 6. x מהי ראיתו משופטים י' ד'?
- להבנת דבריו אלה עיין בראב"ע שמות כ"ב ה' "ומעם הסבעיר" וכן יואל ב' כ"ג ד"ה רבני: אמר יפת כי המורה הוא הנביא שהוא מורה אותם בדרך צדק, על כן באה להם הטובה. והזכיר "מורה ומלקוש" - כמו (שופטים ט"ו ט"ז) "בלחי החמור חמור חמורתים"...
- וכן קוהלת ז' ו' ד"ה כי כקול הסירים: כמו קוצים, מלשון (הושע ב' ח') "והבני סך את דרכך בסירים" - והענין שישים על דרכם סירים וקוצים;
- "ותחת הסיר" כמו (שמות ט"ז) "בשבתנו על סיר הבשר", ובא "סיר" עם "סירים" ביחד ואינם מענין אחד, והוא לשון צחות כמו (שופטים י' ד') "רוכביט על שלשים עיירים ושלשים עירים להם". ואמר "וגם זה הבל" וישוּב על שיר כסילים ועל השחוק והשמחה שלהם אין טעם לה וענין, כי אם קול וצעקה כקול הסירים.
7. xx מהי ראיתו של הראב"ע ממלת "תמימים"?

ג. ממחרת השבת

השוה יהושע ה' י"א-י"א: ויחנו בני ישראל בגלגל ויעשו את הפסח בארבעה עשר יום לחדש בערב בערבת יריחו. ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי בעצם היום הזה.

רמב"ם הלכות תמידין ומוטפים פרק ז' הלכה י"א:

...ומפי השטופה למדו, שאינה שבת (= שאין "ממחרת השבת" ממחרת שבת בראשית) אלא יו"ט, וכן ראו תמיד הנביאים והסנהדרין בכל דור ודור שהיו מניפים את העומר בט"ז בניסן, בין בחול בין בשבת. והרי נאמר בתורה (ויק' כ"ג) "ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה" - ונאמר (יהושע ה' י"א) "ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי". ואם תאמר שאותו הפסח בשבת אירע כמו שדמו הטפשים, היאך תלה הכתוב היתר אכילתה לחדש בדבר שאינו העיקר ולא הסיבה אלא בקרה בקרה? אלא מאחר שתלה הדבר במחרת הפסח, הדבר ברור, שמחרת הפסח היא העילה המתרת את החדש ואין משגיחין על איזה יום הוא מימי השבוע.

רד"ק ליהושע שם ד"ה ויאכלו מעבור הארץ.

מהישן, אכלו מצות וקלוי, כי החדש היה אסור להם עד אחר הקרבת העומר בששה עשר בניסן, ואפילו למצות מצה אסור מן החדש... ומאין היה להם ישן? ממה שהיו נגרי אומות מוכרים להם. ומלת "מעבור" מוכיחה שהוא מן הישן, כי אמר שנקרא "עבור" הודגן שהוא משנה שעברה, ושנה הבאה (= והודגן של שנה הבאה) נקרא "תבואה".

ד"ה ממחרת הפסח: הוא ליל ט"ו בניסן ויומו, כי הפסח קרב ב"ד, ומחרתו הוא יום ט"ו. וכן (במד' ל"ג ג') "בחמשה עשר יום בחדש הראשון ממחרת הפסח יצאו בני ישראל".

1. x לכאורה יש סתירה מן הפסוק ביהושע לדעת חז"ל שהובאה ברש"י (שאלה ג) על תאריכו של "יום הנזף" (= כן נקרא בפי חז"ל יום קציר העומר ותנופתו). הסבר מהי הסתירה?
2. x כיצד מישב הרד"ק סתירה זו?
3. xx מנין לו ש"עבור" נקרא הישן ו"תבואה" החדש ולשם מה מוסיף הוא במקום זה שה"חדש" נקרא "תבואה"?
4. xx כיצד רואה הרמב"ם דוקא בפ' מיהושע הוכחה לפירוש חז"ל ל"ממחרת השבת"?
5. xx מה ההבדל בין הרמב"ם לרד"ק בפירושו הבטוי "ממחרת הפסח" ומה ראיות אפשר להביא לכל אחת מן הדעות האלה?